

COVID 19 PANDEMİSİNİN TÜRKİYE İÇ TURİZMİNE YANSIMALARI: DEĞİŞEN TALEP ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Emirhan YENİŞEHİRLİOĞLU¹

ORCID ID: 0000-0002-6856-9506

Hamide SALHA²

ORCID ID: 0000-0002-0598-8770

ÖZET

Turizm talebinin elastik olması sebebiyle olası bir hayati tehlike durumunda insanların kolaylıkla vazgeçebileceği olaylardan birinin turizm olduğu bilinmektedir. Virüs neticesinde turizm endüstrisinin 2. Dünya savaşından bu yana ilk kez durma noktasına gelmiş olması, ekonomisinin önemli bir kısmını turizmden sağlayan birçok ülke gibi Türkiye için de olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Araştırma kapsamında düzenli ekonomik gelire sahip olup, her yıl düzenli olarak tatil yapan kişilerle Whatsapp ve Skype üzerinden 50 katılımcı ile yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile görüşülerek veriler toplanmış ve içerik analizine tabi tutulmuştur. Araştırmanın sonucunda; yerel turistlerin “çoğunlukla” rezervasyonlarını iptal ettikleri ve 3-6 ay arası bir süreç içerisinde tatil amaçlı herhangi bir harekette bulunmayacakları saptanmıştır. Katılımcılar, aşı veya benzeri bir çözümün halen var olmadığını, yaşanabilecek 2. Bir dalganın farkında olduklarını belirtmişlerdir. 2020 yılının yaz aylarında tatil yapmak istemediklerini, tatil yapacak kişilerin ise mümkünse insanların çok az, sosyal mesafenin yüksek olduğu, yazlık, bungalow, yayla gibi seçenekleri değerlendirecekleri tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcük: *COVID-19, Turizm, Turizm Talebi, İç Turizm*

REFLECTION OF COVID-19 PANDEMIC ON TURKISH DOMESTIC TOURISM: A RESEARCH ON CHANGING DEMAND

ABSTRACT

People can easily give up on their tourism demand in case of a potential life-threatening situations. As a result of the virus; the tourism industry have come to a total halt for the first time since World War II. The primary objective of the study is to determine the effects of COVID-19 pandemic on Turkish tourism industry and to understand domestic tourist's intentions about their holiday. Researchers conducted semi-structured interviews with 50 people have stable income and regular holiday habits. Most of local tourists cancelled their reservations due to the absence of COVID-19 cure and/or vaccination. Majority of interviewees had no intention to plan a new vacation for next 3-6 months. Interviewees that had a desire to go on holiday in near future indicated that the preference of accommodation would be contained to summerhouses, bungalows or plateau tourism to be able to keep a sufficient social distance from others.

Key Words : *COVID-19, Tourism, Turkish Tourism Demand. Domestic Tourism*

¹Dr. Öğr. Üyesi, Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, emirhan.yenisehirlioglu@alanya.edu.tr

²Dr. Öğr. Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Otel, Lokanta ve İkrâm Hizmetleri, hsalha@nku.edu.tr

GİRİŞ

Sistemler buldukları ortama adapte olarak varlıklarını sürdürmeyi amaçlarlar. Organik sistemlerde olduğu gibi insan eli ile kurulan sistemlerin de genel amaçlarından ilki; varlığını devam ettirebilmektir. Buldukları ortama uyum sağlayamayan sistemler zaman içerisinde yok olmak zorundadır (Darwin, 2017). Turizm endüstrisi insan eli ile kurulmuş sistemler bütünüdür. Ana unsuru insandır (Voase, 1995). Bu bağlamda insan psikolojisi ve sosyolojisi turizm hareketlerini anlayabilmek için kilit bir unsur konumundadır.

2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 virüs pandemisi, tüm endüstrilerde olduğu gibi turizm endüstrisinde de köklü değişikliklere yol açmıştır. Yaşanılan pandemi süreci hala sonuçlanmadığından, nihai etkileri üzerine çıkarım yapmak için oldukça erkendir. Ancak uzun bir süre boyunca COVID-19'un hayatımızda var olacağı artık reddedilemez bir gerçekliktir.

COVID-19 virüsü insan türü için öldürücü olabilecek etkilere sahiptir. Virüs 6 ay gibi bir süreç içerisinde 6.4 milyon kişiye bulaşmış, 383.000 kişinin hayatını kaybetmesine sebep olmuştur (covid19.who.int). Verilerden de anlaşılabilceği gibi COVID-19, insan türünü biyolojik olarak tehdit etmekte, bu tehdit psikolojik, ekonomik ve sosyolojik tetiklemelerle birlikte küresel bir krizin yaşanılmasına sebebiyet vermektedir. Yaşanılan bu küresel kriz neredeyse tüm endüstrilere etki etmiş, turizm endüstrisi de bu krizden fazlasıyla etkilenmiştir.

Turizm talebi elastiktir (Gökdeniz ve Nuran, 2008) güven odaklıdır (Law vd. 2014) ve lüks tüketim sınıfında yer almaktadır (Thurlow ve Jaworski, 2012). Turizm talebi kırılğan ve kolay vazgeçilebilen bir istektir/ihyaçtır. Korku ve panik gibi güven ortamının eksik kaldığı durumlar, her zaman olduğu gibi ilk olarak turizm talebini vurmaktadır (Yenişehirlioğlu vd. 2016). Bu bağlamda COVID-19 virüsü kaynaklı küresel krizin, domino etkisiyle turizm endüstrisinde de bir kriz doğuracağı ön görülebilmektedir.

Dünyanın dört bir yanında hükümetler; virüsün yayılmasını yavaşlatabilmek için ulaşımdan konaklamaya birçok alanda kısıtlamaya gitmişlerdir. Uçak seferleri iptal edilmiş, kongre ve konferanslar ertelenmiş, iş gücü dahi mümkün olduğu sürece evden çalışır hale gelmiştir.

Yasal ve psikolojik olarak oluşan bu yeni kısıtların, turizm endüstrisinin hem arz hem de talep unsurlarında zoraki değişimlere neden olacağı açıktır. Turizm arzı inelastik bir yapıdadır. Kolaylıkla hareket edemez. Ancak turizm talebi oldukça değişkendir. Talebinin hangi yöne doğru hareket ettiğini anlamak ise pazar odaklılığın bir gerekliliğidir (Kohli ve Jaworski, 1990). Pandemi süreci halen devam ederken, “yeni normal” olarak isimlendirilen süreç zarfında Türkiye iç turizm talebinde olası kaymaları ön görebilmek amacıyla bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

1. COVID-19 Pandemisinin Turizm Endüstrisine Olası Etkileri

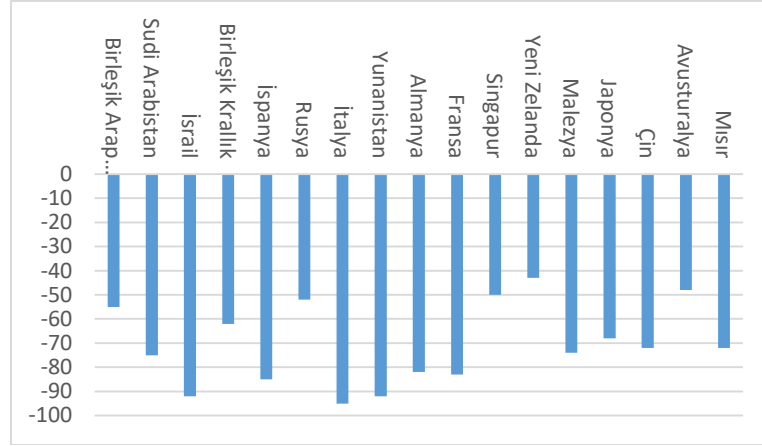
COVID-19 pandemisi 2020 yılının başlarında patlak verdiği için bu konunun sosyolojik ve ekonomik neticeleri üzerine yapılmış derinlikli çalışmalar maalesef literatürde bulunmamaktadır. Yapılan çalışmaları incelediğimizde farklı ülkelerden farklı araştırmacıların COVID-19'un yaratabileceği olası sorunları inceledikleri görülebilir.

Örneğin Endonezya üzerine yapılan bir çalışmada; virüsün Endonezya turizm sektörü üzerinde aylık ortalama 500 milyon dolarlık bir zarara neden olduğu, ülkede bulunan ana turizm merkezlerinden biri olan Bintan adasına gelen ziyaretçi sayısında neredeyse %80'e yakın bir azalma olduğu, virüsün ülkeye yayılmasını engellemek amacıyla turistlerin ateşlerini ölçerek ülkeye almaya başladıklarını ve en büyük turist gönderen ülkelerden biri olan Çin'den doğrudan uçuşları engelledikleri ifade edilmiştir. Yaşanılan bu turist yokluğu beraberinde turizm çalışanlarını vurmuş ve birçok insanın işsiz kalması ile sonuçlanmıştır (Dinarto vd., 2020).

Yapılan bir diğer çalışma ise COVID-19'un yaratabileceği küresel ekonomik darboğaz üzerinedir. Fernandes 'e göre (2020) yaşanılan pandemi sürecinden hiçbir ülkenin yara almadan çıkabilmesi mümkün görülmemektedir. Öyle ki pandemi kaynaklı kısıtlamaların 4-5 ay devam etmesi durumunda ülkelerin gayri safi yurt içi hasıla miktarlarında %14'lere varan azalmaların görülebilmesi beklenmektedir.

Baker vd. (2020) ise yaşanılan pandemi süreci ile birlikte ilk günlerde halkın panik satın alması gerçekleştirerek evlerine yapabildikleri maksimum stoku yaparak ekonomide yukarı bir hareketlilik yarattıklarını ifade etmektedir. Özellikle krizin ilk günlerinde sağlık ve bakım ürünlerinde yoğun bir satın alma görüldüğünü ancak transfer, konaklama ve yiyecek içecek gibi sektörlerde talebin resmen buharlaştığı ifade edilmektedir. Bu tip durumlarda ulaşım, konaklama ve yiyecek içecek taleplerinin %100 oranında yok olabildiği de literatürde ifade edilen bilgiler arasındadır (Keogh-Bown vd., 2010). Özellikle sokağa çıkma yasakları ve restoran, bar kafe gibi işletmelerin hizmet durdurmasını zorunlu kılan hükümet yaptırımlarının talebi tam anlamıyla eşi benzeri görülmemiş bir şekilde yok etmesi bir realitedir. Bakar ve Rosbi (2020) doğrudan COVID-19'un turizm endüstrisine etkisi üzerine yaptığı çalışmalarda pandeminin turizm talebi üzerinde önemli bir daralma yaratacağını matematiksel modellemeler ile ortaya koymuşlardır. Küresel çapta COVID-19'un turizm endüstrisine etkisini inceleyen bir diğer çalışmada ise havayolu firmalarının maddi kaybının 252 milyar dolar civarında olabileceği ifade edilmiştir. Konaklama sektörünün ise %50 oranında bir talep düşüşü yaşayacağı ön görülmektedir (Gössling vd. 2020).

Aşağıdaki grafikte bazı ülkelerin konaklama işletmelerinde yaşadıkları düşüş oranları görülebilmektedir. Verilerden de anlaşılacağı gibi turizm endüstrisinin bel kemiği kabul edilen konaklama işletmeleri %100'e varan kayıplarla mücadele etmeye çalışmaktadır. Türkiye'deki durumla ilgili güvenilir bir veri bulunamamıştır. Süreç ilerledikçe Türkiye'ye ait verilerde netleşmeye başlayacaktır.

Şekil 1. Ülkelerin Konaklama İşletmeleri Doluluk Oranlarındaki Değişim
(21 Mart 2020 itibarıyla)

Kaynak : STR (2020) verilerinden Türkçeye çevrilmiştir.

Tespiti gereken unsurlardan biri, kişilerin “turizmden” mi yoksa “endüstriden” mi uzak kalmak istediğidir. Turizm hareketi her ne kadar günümüzde bir endüstri halini almış olsa da, bu endüstrinin tüm sektörlerinden uzak durarak tatil geçirebilmek de mümkündür. Örneğin kendi motosikleti ile çadır kurarak Akdeniz sahillerini gezen bir kişi her ne kadar turist olsa da endüstriden uzak bir algıyla hareket etmektedir. Bu bağlamda kişilerin tatilden mi yoksa endüstriden mi uzak durmak istediklerinin ortaya koyulması bir gerekliliktir.

2. COVID-19 Kapsamında Türkiye Turizm Endüstrisinde Alınan Önlemler

Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı 12 Mayıs 2020 tarihinde yayınladığı genelge ile kişilerin endüstriden uzak durmadan, güvenli bir şekilde seyahat etmeleri ve tatil yapabilmeleri için bir takım önlemler almıştır.

Konaklama işletmelerinin COVID-19 ve hijyen uygulamaları ile ilgili bir protokol hazırlayarak, uygulama esnasında yaşanan ve yaşanması muhtemel sorunları tespit etmesi gerekmektedir. Turizm endüstrisi yapısı gereği insan merkezli bir yapıdadır. İşletme çalışanları veya işletmeye gelen bir misafirin COVID-19 taşıması durumunda yapılması gerekenler daha önceden belirlenip personelin bu konuda eğitilmesi bir gerekliliktir.

Konaklama hizmeti veren tüm işletmelerden, sosyal mesafe kuralını göz önünde bulundurarak misafir kabul etmesi beklenmektedir. Sosyal mesafe yalnızca misafirlerin aralarında 1,5 metre mesafe koyarak tatil yapması değil aynı zamanda konaklama işletmesinin check-out yapılan bir odayı düzenli bakımları ve sterilizasyon işlemleri için en az bir gün boş bırakarak daha sonra başka bir misafirin hizmetine verilmesini de ifade etmektedir.

Konaklama işletmelerinde yapılacak ödemelerin misafirle temas etmeksizin alınması önemlidir. COVID-19 ile birlikte bankalar da bireylerin harcama yaparken temas etmesini engellemek amacıyla kredi kartlarında günlük kullanabilecekleri temassız işlem limitlerini artırmıştır. Böylece misafir pos cihazına ya da paraya dokunmadan, personel ile temasa geçmeden sosyal mesafe ile ödemesini yapabileme imkânı bulunmaktadır. Bu şekilde personel ve misafir arasındaki fiziksel temas minimumda tutularak hem personelin hem de misafirlerin güvenliği sağlanabilir.

İşletme girişlerine misafirlerin ateşlerini ölçebilmek amacıyla termal kameralar ya da personel aracılığı ile temassız ateş ölçer cihazlarla uygulama yapılmalıdır. COVID-19 pandemisinin görülen en yaygın etkilerinden birinin ateş olması nedeniyle misafirlerde yüksek ateş tespit edilmesi halinde en yakın sağlık kuruluşuna yönlendirmesinin yapılabilmesi, konaklama işletmelerinin çalışanlarını ve diğer misafirlerini korumak amacıyla alınabilecek en önemli tedbirlerden biri olarak görülmektedir.

Konaklama işletmesine gelen misafirlerin COVID-19 taşıyıcısı olup kuluçka döneminde olma ihtimali ve virüsün nefes yoluyla ya da temas yoluyla yayılabilme ihtimali göz önünde tutularak eldiven, maske ve dezenfektan gibi ürünleri hazırda bulundurulmalıdır. Misafirlerden konaklama işletmelerine girerken COVID-19 geçirip geçirmediikleri, kronik rahatsızları varsa bunların neler olduğu, işletmenin bulunduğu ile ya da bölgeye gelmeden önceki son 14 günü nerede geçirdikleri ile bilgi alınmalıdır. Misafirin işletme içinde hastalanması durumunda sağlık kuruluşuna misafirin geçmişi ile ilgili bilgi verilmesi daha hızlı müdahale edilmesine yardımcı olabilmesi açısından hayati önem taşımaktadır. Ayrıca misafirin son 14 gününü geçirdiği yerde virüsü kapıldığı tespit edilmesi halinde temas ettiği bireylerinde karantina altına alınarak virüsün daha fazla yayılması önlenecektir.

İşletme içinde yer alan resepsiyon, lobi, asansörler, açık alan oturma yerleri, yeme-içme üniteleri, havuz çevresi ve şezlonglarda dahil olmak üzere tüm alanlarda sosyal mesafeyi koruyucu önlemler alınarak yer işaretli ya da yazılı olarak bilgilendirme yapılmalıdır. İşaretli alanların kapasitesi dışında misafir kabulü yapılmamalıdır. Sosyal mesafe kuralına uyulmaması işletmenin tamamen karantina altına alınmasına kadar gidebilecek tehlikeli bir süreçtir. Bu sebeple özellikle ortak alanda yakın teması engellemek amacıyla işaretlemeler önem arz etmektedir.

Konaklama tesislerinde yer alan çocuk alanları (oyun odası, uyku odası, park) hizmete açılması güvenli değildir. Çocukların yaşları ve doğası gereği birbirlerine sosyal mesafe koymaları mümkün olmamaktadır. Oyun oynarken oyuncakları paylaşmaları, aynı alanlara temas etmeleri ve aynı havayı solumaları virüsün hızlı yayılımına neden olacaktır.

“Sağlıklı turizm belgesi” sahibi olmayan işletmelerin hamam, sauna, masaj gibi alanların da hizmete açılması uygun bulunmamaktadır. Konaklama işletmelerinde özellikle hamam, sauna ve masaj alanları gibi misafirlerin küçük bir ortamda personelle ya da başka bir misafir ile aynı havayı soluması nedeniyle düzenli sterilizasyonun yapılmaması halinde virüsün yayılımını hızlandıracak ortamlardır. Bu alanların denetlenebilmesini sağlamak amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı

tarafından işletmenin gerekli koşulları taşıması halinde “Sağlıklı Turizm Belgesi” verilerek bu alanlarında kontrollü olarak hizmete açılması planlanmaktadır.

Misafir kullanımına verilecek plaj havluları, hem personelin hem de bir başka misafirin temasını engellemek amacıyla paketlenmiş olarak poşet içerisinde sunulacak olup, spor salonu gibi alanların kullanıma açılması durumunda rezervasyon sistemi uygulanarak sosyal mesafe kuralına uygun olarak ve sterilize edilerek misafir kabul edecektir. Aynı zamanda bu birimler dezenfektan malzemesi de bulundurulacaktır. Rezervasyon sistemi ile aynı anda kapasite fazlası misafirin salonları kullanımı engellenerek sosyal mesafe sağlanmaya çalışılacaktır. Bu alanlarda kullanılacak şampuan, duş jeli gibi malzemeler yine teması engellemek amacıyla kişiye özel tek kullanımlık verilecektir.

Bakanlığın yayınladığı genelge kapsamında istenilen fiziksel uygulamalar da söz konusudur. Konaklama tesislerindeki yiyecek içecek ünitelerinde masalar arası mesafe 1,5 metre sandalyeler ise 60 cm olarak konumlandırılmalıdır. Açık büfe kullanılan işletmelerde misafirin yemekle doğrudan temasını engellemek amacıyla pleksiglas adı verilen koruyucu bariyer kurulumu olacaktır. Böylelikle misafir büfeden istediği yemeği aşçıya gösterecek, aşçı misafirin istediği yemeği istediği kadar servis edecektir. Bu durum açık büfe uygulamasında misafirin doğrudan teması engelleyecek misafirler virüsün büfede kullanılan maşalar nedeniyle yayılımını engelleyecektir.

COVID-19 pandemisinin temas yoluyla bulaşmasının en yaygın bulaşma faktörlerinden biri olduğunun bilinmesi nedeniyle genel alanlarda ortak kullanıma mahal verecek su sebili, çay ya da kahve makineleri kaldırılarak bu ürünlerin servisinin personel tarafından yapılması sağlanacaktır. Masalar, sandalyeler ve menaj takımları misafirlerin her kullanımından sonra sterilize edilerek, ortak kullanım ürünlerini azaltmak amacıyla şeker, tuz ve baharatların mümkün olduğunca tek kullanımlık olarak kişiye özel kullanılması tavsiye edilmektedir.

Misafir için buldurulan dezenfeksiyon malzemeleri ve ateş ölçüm cihazları personel içinde buldurularak, çalışanların da sağlık kontrollerinin düzenli olarak yapılması gerekmektedir. Personel için ayrılan konaklama ve sosyal alanlar da sosyal mesafe kurallarına uygun olarak düzenlenmelidir. Yer işaretleri, şeritler ve bariyerler kullanılarak önlem alınmalıdır. Bir personelin hastalanması lojman kullanımları ve ortak alan kullanımları sebebiyle diğer personele ve misafirlere de bulaşma riskini taşımaktadır. Bu nedenle işletmenin alınacak tedbirleri misafir/personel ayrımı yapmaksızın alması gerekmektedir.

Özellikle odalarda ve genel alanlarda kullanılan ısıtma ya da soğutma sistemlerinin filtrelerinin düzenli olarak bakımlarının yapılması ve sterilizasyon işleminden geçirilmesi gerekmektedir. Klimaların ortamın ısını kullanarak çalışması COVID-19 pandemisini konaklama işletmelerinde en hızlı yayabilecek faktörlerin başında gelmektedir. Odayı son kullanan misafirin COVID-19 taşıyıcısı olması durumunda odadaki klimanın havayı kullanması sebebiyle sonrasında kalacak misafiri hasta edebilme ihtimali bulunmaktadır.

Mutfak alanını kontrol altında tutabilmek amacıyla aşçılar ve bulaşıkçılar dışında kimsenin bu alana girmemesi gerekmektedir. Bulaşık makineleri düzenli olarak dezenfekte edilmelidir. Standart mutfak hijyen kuralları kati suretle uygulanmalıdır.

Açık havuzların kloru 1-3 ppm arasında, kapalı havuzların kloru ile 1-1,5 ppm arasında olmalıdır. Düzenli olarak sterilize edilerek, klor seviyeleri kayıt altında tutulmalıdır. Bakanlığın yayınladığı genelgede yer verilen uygulamalar alınabilecek neredeyse tüm önlemleri içermektedir. Yayımlanan genelge kapsamındaki şartları taşıyan işletmeler 2020 yılında turizm tesislerini faaliyete açacaklardır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Genelgesi, 2020).

Yayımlanan genelgenin birden çok amacı vardır. Öncelikle turizm endüstrisinin bel kemiği kabul edilen konaklama işletmelerinin bu sezonu boş geçmemeleri ve yaşanabilecek ekonomik kaybın önüne geçilmesi planlanmaktadır. Ancak bu önlemler sadece ekonomik olarak görülmemeli hem turizm çalışanları hem de gelecek misafirlerin güvenliği için bu önlemlerin alındığı ifade edilmelidir.

Her ne kadar ilgili bakanlık gerekli önlemleri almış olsa da, güvenlik algısındaki eksiklik bir destinasyonun neredeyse tümüyle terkedilmesi ile sonuçlanabilmektedir. Farklı ve çok daha minör olayları incelediğimizde örneğin, Mısır'da yaşanan Arap baharını neticesinde gerçekleşen iç karışıklık, destinasyonun neredeyse %80 oranıyla küçülmesine neden olduğu görülebilmektedir (Yenişehirlioğlu vd, 2012). Bu bağlamda güvenlik hissiyatı ve turizm arasındaki ilişki elzemdir. Güvenlik algısının ortadan kalktığı durumlarda turizmden söz edebilmemiz neredeyse mümkün değildir.

Bu çalışmada yaşanan pandemi krizi neticesinde ortaya çıkan güvensiz ortamın Türkiye iç turizmi üzerinde yaratacağı etki ortaya koyulmak istenmiştir.

3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın evrenini Türkiye'de ikamet eden ve düzenli olarak tatile çıkan bireyler oluşturmaktadır. Örneklem yöntemi Uygun Örneklem (Convenience Sampling) olarak belirlenmiştir. Uygun Örneklem; sosyal bilimlerde sıkça kullanılan, araştırma için uygun, gönüllü ve ulaşılması kolay olan bireylerden seçilerek oluşturulan örneklemi ifade etmektedir (Kılıç, 2013). Uygun Örneklem yönteminin seçilmesinin ana sebebi; yaşanan pandemi, uygulanan sokağa çıkma yasakları ve insanların psikolojik olarak diğer insanlardan uzak durmak istemesi olarak ifade edilebilir. Örneklem oluşturulurken COVID-19 pandemisi sürecinde evde kalarak bireysel karantinalarını oluşturan üniversite öğrencilerimizin aileleri ile temasa geçilmiş, her sene düzenli olarak tatil yaptıklarını belirten ve görüşmeyi kabul eden toplamda 50 kişi ile Skype ve Whatsapp üzerinden 15 Mayıs – 24 Mayıs 2020 tarihleri arasında görüntülü olarak görüşülmüştür. Bulgular incelenirken bu tarihin göz önünde bulundurulması önemlidir. Zira zaman ilerledikçe kişilerin ve devlet kurumlarının virüse bakışlarında büyük oranda bir rahatlama ve ihmal yaşanmış, sanki virüs tümüyle hayatımızdan çıkmış gibi insanlar restoran ve kafelere doluşmaya başlamıştır.

Görüşmeler yarı yapılandırılmış mülakat şeklinde gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış mülakat; araştırmacıların genel bir çerçeveye sahip olduğu, ancak mülakatın gidişatına göre farklı soruların üretilerek, detaylı ve farklı boyutlarda verilerin alınmaya çalışıldığı bir veri toplama tekniğidir (Altunışık vd, 2010). Görüşmeler esnasında alınan cevaplar yazılı olarak kayıt edilmiştir.

Unutulmamalıdır ki, pandemi süreci ilerledikçe insanların virüse karşı tutumu ve algısı da değişime uğrayacaktır. Yerli talepteki olası bir değişimin, insanların tutum ve algısı ‘tekrar’ farklılaşmadan tespit edilmesi elzemdir. Çalışmanın ana amacı; mevcut pandeminin ilk aşamalarında insanların turizm taleplerindeki değişikliklerin tespit edilmesidir.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi ile açıklanmaktadır. İçerik analizinde elde edilen veriler önce kavramsallaştırılarak gruplanır ve verileri açıklayan temalar belirlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Bu bağlamda elde edilen bulgular farklı üç ana tema altında sunulmaktadır.

4. Bulgular

Elde edilen bulgular 3 farklı ana tema altında toplanmıştır.

4.1 Seyahat Tercihleri Hakkında

Katılımcılar özellikle COVID-19 ile ilgili bir aşı ya da ilaç bulunana kadar seyahatlerini büyük oranda sadece zorunda kaldıkları zamanlarda yapmayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bakanlıkların uygulamış olduğu yarı kapasiteli ulaşım araçlarının güvende hissettirmeyeceği, mümkünse tümüyle özel araçlar ile hareket etmek istediklerini, bununla birlikte tanımadıkları insanların bulunduğu ortamlarda bulunmak istemediklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılardan ilk 3 ay içerisinde keyfi olarak seyahat edebileceklerini ve herhangi bir huzursuzluk duymayacaklarını dile getirenler azınlıktadır. Çoğunluk keyfi bir seyahat için 6 ay kadar bekleyeceklerini ifade etmektedir.

İlk 3 ay içerisinde seyahat etmekte bir sorun görmeyen katılımcılara seyahatlerini organize ederken yurt içi mi yurt dışı mı düşünecekleri sorulduğunda genellikle yurt içi tercih edildiği belirlenmiştir. Sebep olarak ise, Türkiye'nin sağlık noktasında birçok Avrupa ülkesine kıyasla bu sınavı başarıyla atlattığı, Avrupa ülkelerinde durumun halen tümüyle kontrol dışında olduğu ifade edilmiştir. Yurt dışına seyahat etmek isteyen katılımcıların Türkiye'ye sınır olan komşu ülkelerin AB üyesi olmaları nedeniyle sınır kapılarını Türkiye'ye açmaması nedeniyle bu seyahatleri gerçekleştiremeyeceklerini belirtmişlerdir. Özellikle Almanca diye tabir edilen Almanya'ya göç etmiş yakınlarının ilk fırsatta Türkiye'ye gelmek istedikleri aktarılan veriler arasındadır. Bununla birlikte maddi sebeplerin de –artan döviz kuru- yurt dışı seyahatlerin kısıtları arasında olduğu araştırmacılara aktarılmıştır.

4.2 Konaklama Tercihleri Hakkında

Katılımcılardan tatil planı olanların çoktan bu fikirden vazgeçtikleri ve varsa erken rezervasyonlarında iptale gittikleri belirtilmiştir. Birkaç katılımcı hariç kimse önümüzdeki süreçte tatile çıkmayı güvenli bulmamaktadır.

Katılımcılar Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yayımlanan genelgede bahsedilen yarı kapasite fikrine sıcak bakmamaktadırlar. Normal günlerde bile otellerin temizliğinin problem olabileceğinden bahseden katılımcılar, bu süreçte otellerde konaklamanın sağlık açısından ciddi riskler oluşturacağı ifade edilmektedir. Yatak çarşafı, yastık kılıfları, havluların değişmesiyle problemin çözülemeyeceğini, bir önceki misafirin dokunduğu her yerin hastalık taşıma potansiyeline sahip olduğu aktarılan ifadeler arasındadır. Her ne kadar her misafirden sonra dezenfektan işlemlerinin yapıldığı bilgisi katılımcılara iletilmiş olsa da bu durum fikirlerinde herhangi bir değişikliğe sebep olmamaktadır. Bu bağlamda ifade edilebilir ki, konaklama işletmelerine hijyen noktasında bir güvensizlik söz konusudur. Katılımcıların ufak bir kısmı otellerin gereken önlemleri alabileceğini ve bu süreçte herhangi bir hijyen unsurunu atlamadan daha hassas şekilde iş yapacaklarını ifade etmektedir.

Hijyen ve sanitasyon noktalarında yasal gereklilikleri harfiyen uygulayan otellere verilmesi planlanan “Sağlıklı Turizm Belgesi” detaylarının katılımcılar tarafından bilinmediği tespit edilmiştir. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın bu hususun üstüne düşerek halka bu konuda bilgi vermesi iç turizm hareketleri açısından bir gereklilik olarak ifade edilebilir.

Normal tatillerinde otel tercih eden katılımcıların büyük oranda otellerden uzaklaşarak Camping, glamping, hobbit evleri veya bungalov gibi topluluktan uzak ve kendi başına zaman geçirip sosyal mesafeyi koruyabilecekleri unsurlara yönelmek istedikleri ağırlıkla ifade edilmektedir. Otellerde sosyal mesafenin korunmasının pek mümkün olmadığı, kendileri bilinçli hareket etse dahi oteldeki diğer misafirlerin bilinç seviyesinin problem yaratabileceği aktarılan bilgiler arasındadır.

Katılımcılar eğer şartlarda değişiklik olur ve tatile çıkmak üzere harekete geçerlerse günlük ve haftalık kiralanabilen evleri tercih edeceklerini belirtmişlerdir. Özellikle evin iç temizliği, yabancı kimsenin olmayışı, alışverişin bireysel yapılarak getirilmesi ve yemeklerdeki hijyen kontrolünün kişilerde olması bu tercihin arkasındaki nedenler arasındadır. Bununla birlikte çok daha ekonomik olduğu da ifade edilmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin çoğu otel veya günlük kiralık evler arasında, tercihlerini günlük kiralık evlerden yana kullanacaklarını ifade etmişlerdir. Bu bağlamda önümüzdeki süreçte günlük veya haftalık kiralanabilen evlere olan talepte bir artış olabileceği öngörülebilir.

Kendilerine ait veya kullanabilecekleri bir yazlığı olan katılımcılar ise yazlıklarında tatillerini geçirebileceklerini ifade etmektedir. Yazlıkta tatil yaparken riskin diğer tatil ihtimallerine göre daha düşük olacağı, fazlasıyla sosyal mesafeye sahip olacakları, yabancı insanlarla temas kurmak zorunda kalmayacakları, gıda ve hijyen gibi konularda da dışa bağlı olmayacak olmaları sebebiyle yazlıkta tatilini geçirmek

isteyen katılımcıların COVID-19 pandemisinden uzak bir tatil geçirebilecekleri hissine sahip oldukları tespit edilmiştir. Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan yayla turizmi de bu süreçte talep görecektir turizm türleri arasındadır. Tatil ihtiyaçlarını yayla evlerinde geçireceklerini belirten katılımcılar da mevcuttur.

Yabancı turistlerin; denetimsiz ve 14 gün karantina şartına uyulmadan tatillerine başlayabilecek olmaları yerli turist için turizm endüstrisinden uzak durulması için bir diğer sebep olarak öne çıkmaktadır. Yurt dışından gelişlerde güvenlik sebebiyle 14 gün karantina altında tutulduktan sonra normal yaşantılarına başlamalarına izin verilen Türk vatandaşları söz konusu turistler olduğunda bu şartın aranmamasını sorgulanması gereken bir husus olarak ifade etmektedirler. Karantinasız turist girişinin başlı başına bu sene tatil ihtimallerini ortadan kaldırdığı aktarılan bilgiler arasındadır.

4.3 Turizm Deneyimi Hakkında

Kişiler çoğunlukla bu süreçte turizm hareketi gerçekleştirseler dahi “turizm deneyiminin” eksik kalacağını düşünmektedir. Sadece birkaç katılımcı durumun fazla abartıldığını ifade etmiştir. Turizm endüstrisi deneyimler üzerine kuruludur. Turistin yaşadığı bir deneyim ne kadar unutulmaz olursa, turizm merkezleri o ölçüde başarıya ulaşmaktadır (Akkuş, 2017). Bu bağlamda deneyimin eksik olduğu bir turizm hareketinin amacına ulaşip ulaşmadığı, başka bir ifadeyle gerçekten turizm olup olmadığı sorgulamaya açıktır. Elde edilen bulgulara bakıldığında kısıtlamaların turizm endüstrisinin ruhuna ters düştüğü ifade edilmektedir. Sürekli olarak bireysel hijyen gerektiren pandemi süresince kişilerin ne odalarında ne de gezmek için gittikleri bir işletmede rahat edemeyecekleri, sürekli zihinlerinin arka planında virüs endişesi taşıyacakları aktarılmıştır.

Ancak, kısıtlamalar neticesinde daha az kişinin turizm hareketlerine katılacak olması bir avantajı da beraberinde getirmektedir. Bu sayede kalabalık kitlelerin arasında, insan ve gürültü kirliliğine maruz kalmadan güzel ve sakin bir tatil geçirebileceklerini ifade eden katılımcılarda söz konusudur.

Öne çıkan bir diğer unsur ise, hizmet kalitesindeki artıştır. Bu krizin hijyen alanında olduğu kadar misafirlere verilen değeri de arttırması gerektiği aktarılanlar arasındadır. Hem kısıtlamalar sebebiyle sayıca az misafirin olması hem de pandemi sebebiyle daha az insanın turizm hareketine katılmak istemesi, misafirlerin otellerde daha temiz ve daha ilgili hizmet göreceği algısını da beraberinde getirmektedir.

Turizm endüstrisinin en önemli oyuncularından biri de restoranlardır. Katılımcıların çoğunluğu yaşanan süreçte dışarıda yemek yemeyi uygun bulmamaktadır. Zincir işletmeler dâhil tüm restoranları güvensiz olduğu genel kanıdır. Alışveriş yapılan marketlerden aldıkları ürünleri dahi eve sokmadan dezenfekte ettiklerini ifade eden katılımcılar, paket servis ve benzeri uygulamalarla eve sipariş dahi vermektен çekindiklerini ifade etmektedir. Bununla birlikte katılımcılar, oldukça fazla boş zamana sahip oldukları için mutfaklarında daha çok zaman geçirdiklerini ifade etmektedirler. Ancak belli fast-food markalarının yemeklerinin özlemediği de sıklıkla dile getirilmiştir.

Kendilerine ait veya kullanabilecekleri bir yazlığı olan katılımcılar, yazlık evlerin sessiz ve sakin olduğu, ana amacın kafa dinlemek olduğunu bu sebeple turizm deneyimini her seneki gibi yaşayabileceklerini ifade etmişlerdir. Bireysel hijyeni ve alışveriş yaparken gereken düzenlemeleri (maske, dezenfektan vb.) göz ardı etmedikleri sürece yazlıklarda tatil geçirmenin oldukça güvenli olduğu elde edilen bulgular arasındadır.

Sonuç ve Öneriler

Yaşanılan pandemi sürecinin turizm sektörüne ciddi bir darbe vuracağı aşıkardır. Her ne kadar devlet yetkilileri darbenin etkisini azaltmak için gereken çalışmaları yapmaya çalışsa da halkın üzerinde güvensiz bir ruh hali hâkim görülmektedir.

Elde edilen bulgulara bakıldığında kişilerin bu sene tatillerini erteleme hissiyatına sahip oldukları öne çıkmaktadır. Buna sebep olarak Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından zorunlu kılınan uygulamaların (yarı kapasite ile faaliyet gösterme, Sağlıkli turizm belgesi vb.) halen yerli yerine oturmadığı ve çok yeni bir durum olarak görülmesidir. Yapılan görüşmeler neticesinde Türkiye’de faaliyet gösteren otellerin genellikle hijyen bakımından oldukça kötü bir sicile sahip oldukları belirlenmiştir. Bu durum da kişilerin tatillerine çıkarken tedirgin olmaları için bir diğer etmendir.

Otel ve benzeri konaklama işletmelerinde tatil yapma isteğinin yerini, daha az insanın bulunduğu, sosyal mesafenin rahatlıkla uygulanabileceği veya tümüyle insanlardan uzak zaman geçirilebileceği yerlere kaydığı görülebilmektedir. Özellikle yazlıklar, günlük kiralık daireler, bungalov ve çadır gibi kontrolün başkasında olmadığı, temizlik, yemek, sosyal mesafe gibi unsurların tümüyle kişilerin kendi tarafından kontrol edildiği tatil seçeneklerine bir yönelim olduğu açık şekilde görülebilmektedir. Ekonomik sıkıntı yaşamayan kişilerin herhangi bir şekilde hastalığa yakalanmadığını bildikleri kişilerle 2-3 arkadaşıyla bir araya gelerek yat kiralama tercihinde bulunabilecekleri de ifade edilenler arasındadır. Ancak ülke ortalaması söz konusu olduğunda tatillerini yat kiralayarak geçirebilecek kişilerin sayısının oldukça az olduğu ifade edilmelidir.

2020 yaz sezonunun tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi Türkiye’de de sorunlu geçeceği ifade edilebilir. Yabancı turist sayısında ciddi bir azalma beklenmesi doğaldır ve bu açığın yerel turistler ile kapatılması bir ihtiyaçtır. Ancak yerli turistin bu hususta bir sitem içerisinde olduğu da ifade edilmelidir. Normal sezon süresince Türkiye’deki otellerde ikinci sınıf insan muamelesi gördüklerini ve yabancı turistlerden daha yüksek fiyatlara tatillerini geçirdiklerini ve çalışanların dahi kendilerine farklı muamele yaptıklarını ifade eden katılımcılar, Rus uçağının düşürüldüğü 2017 yılındaki gibi 2020 yılında da yerli turiste muhtaç kalınmasını turizmciler için bir uyarı olarak öne çıkartmışlardır.

Bu bağlamda 2020 yılının kayıp turizm yılı olarak istatistiklere geçmemesi için devlet erkânının yaptığı çalışmaların yeterli olamayacağı ifade edilmelidir. Ancak COVID-19 pandemisi hiç yaşanmamış gibi tatile çıkacağını belirten kişilerin varlığı da unutulmamalıdır. Tatile çıkacak kişilerin lüks oteller yerine doğa içinde bulunan sosyal mesafesi kendiliğinden oluşturulmuş olan, hobbit evleri, bungalov, glamping

gibi konaklama yerlerini tercih etme durumları, turizm endüstrisi içinde tatil tercihlerinin yön değiştirebileceği anlamına gelmektedir. Bu bağlamda sezonun otel işletmeleri açısından düşük geçeceği ancak diğer işletmeler açısından durumun fırsat ortamından yararlanarak kepenk kapatmak zorunda kalmadan sezonu atlatabilecekleri düşünülebilir. Ancak toplam talep söz konusu olduğunda ciddi bir düşüşün söz konusu olduğu açıktır.

Ele alınması gereken konulardan biri de yurt dışından ülkemize yapılacak uçuşlarla ilgilidir. Türkiye'nin yoğun olarak turist aldığı ülkelerden biri olan Almanya 31 Ağustos 2020 tarihine kadar vatandaşlarının yurt dışına uçuşunu pandemi sebebiyle tavsiye etmemektedir. Türkiye'nin batı sınırındaki komşularından biri olan Yunanistan 01 Temmuz 2020 tarihi itibarıyla tüm dünyaya uçuşlarını açacağını ancak Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 29 ülkeye sınır kapılarını açmayacağını duyurmuştur. Keza Bulgaristan'da AB üyesi ülkelere Türkiye'ye olan sınır kapısını yalnızca kendi vatandaşlarının gelmesi için açacağını turistik seyahatler için şuan bir açılma durumunun söz konusu olmadığını ifade etmiştir. Bu durum 2020 yılı yaz sezonunda ülkemize gelmesi beklenen yabancı turistlerin gelişlerinin akmasına neden olacaktır.

Öte yandan yurt dışından gelişlerde uygulanan 14 gün karantinanın yabancı turistlerde uygulanabilmesi de mümkün değildir. Bu durum hastalık taşıma potansiyeli olan ve sağlık sektörü Türkiye'den oldukça problemlidir durumda olan Rusya vb. ülkelere gelen turistlerin ülkede rahatlıkla kalabalıklara karışmasına imkân tanımaktadır. Birkaç COVID-19 vakasından sonra tüm ülkenin sokağa çıkma yasaklarıyla birlikte bireysel karantina altına alındığını düşündüğümüzde, milyonlarca potansiyel enfekte turistin halkın arasına karışması 2. hatta 3. Dalga pandeminin yaşanması ile sonuçlanabilecek bir tehlikedir.

Çalışmanın yazımı süresince zaman ilerlemiş, halkın virüse karşı ciddi bir ihmal içerisine girdiği açık şekilde görülebilir hale gelmiştir. İnsanlar park ve bahçelerde maskesiz, sosyal mesafe kuralına uymadan, yabancı insanlar ile 30-40cm yakınlıkta oturmaya başlamış, gençler restoran ve kafeleri çoktan doldurmuş durumdadır. Görülen o ki söz ettiğimiz 2. Dalganın ilk aşaması maalesef başlamış durumdadır. Son günlerde (11-12-13-14 Haziran 2020) tarihlerinde yaşanan vaka sayısındaki olağanüstü artış bu düşüncelerimizi kanıtlar niteliktedir.

Süreç ilerledikçe pandeminin turizm endüstrisi üzerinde yarattığı etkiler daha da netleşecektir. Özellikle Dünya Turizm Örgütü ve benzer kuruluşların dönemsel olarak açıkladıkları istatistiksel veriler ile tablo daha da net bir hale getirilebilir. Bu bağlamda pandeminin Turizm Talebine etkileri üzerine çalışacak olan araştırmacıların istatistiksel veriler ile hareket ederek, ön görülen daralmanın aslında ne derece gerçekleştiğini ortaya koymaları literatür açısından faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Bakar, N. A., & Rosbi, S. (2020). Effect of Coronavirus disease (Covid-19) to tourism industry. *International Journal of Advanced Engineering Research and Science*, 7(4), 189-193. <https://dx.doi.org/10.22161/ijaers.74.23>
- Baker, S. R., Farrokhnia, R., Meyer, S., Pagel, M. & Yannelis, C. (2020). How does household spending respond to an epidemic? consumption during the covid-19 pandemic. *National Bureau Of Economic Research*, NBER Working Paper No. 26949, 1-35.
- Darwin, C. (2017). *Türlerin Kökeni* (Çev. Bahar Kılıç). Alfa Yayıncılık: İstanbul.
- Dinarto, D., Wanto, A., & Sebastian, L. C. (2020). Global health security–Covid-19: impact on Bintan’s tourism sector. *Rajaratnam School of International Studies (RSIS)*, 033, 1-3.
- Fernandes, N. (2020). Economic effects of coronavirus outbreak (COVID-19) on the world economy. *Available at SSRN*. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3557504>
- Gökdeniz, A., & Nuran, A. Ş. I. K. (2008). Küresel rekabet ortamında turizm işletmelerinde soyut imaj oluşturma. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(20), 134-149.
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2020). Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism*, 1-20. <https://doi.org/2020.1758708>
- <https://covid19.who.int/> erişim tarihi 06.06.2020
- <https://www.ktb.gov.tr/TR-261956/konaklamatesislerindekontrollu-normallesmesureci-genelg-.html> Erişim Tarihi: 23.04.2020.
- Keogh-Brown, M. R., Wren-Lewis, S., Edmunds, W. J., Beutels, P. & Smith, R. D. (2010). The possible macroeconomic impact on the UK of an influenza pandemic, *Health Economics*. 19(11), 1345–1360. Doi: 10.1002/hec.1554
- Kohli, A.K. & Jaworski, B.J., (1990). Market orientation: the construct, research propositions and managerial implications, *Journal of Marketing*, 54 (2), 1-18.
- STR. (2020). Covid-19: Hotel industry impact. Retrieved April 5. from. <https://str.com/data-insights-blog/coronavirus-hotel-industry-data-news>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü Kontrolörler Kurulu Başkanlığı, Konaklama Tesislerinde Kontrollü Normalleşme Süreci Genelge (2020).
- Thurlow, C., & Jaworski, A. (2012). Elite mobilities: The semiotic landscapes of luxury and privilege. *Social Semiotics*, 22(4), 487-516.

Voase, R. (1995). *Tourism: the human perspective*. Hodder and Stoughton.

Yenişehirlioğlu, E., Erdoğan, Ç., Polat, S., & Sarıışık, M. (2012). Politik krizlerin turizm talebi üzerindeki etkisine yönelik bir araştırma-Mısır turizmi. 1. Doğu Akdeniz Sempozyumu, 20-22.

Yenişehirlioğlu, E., Salha, H., & Şahin, S. (2016). Politik krizlerin turizm talebi üzerindeki etkisine yönelik bir araştırma: Rusyanın değişen yüzü ve bu değişimin Türkiye turizmüne etkileri. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(03), 74-83.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.